

**Андрошук Богдан, курсант 1 курсу
ЦСФП НАВС
Науковий керівник: Лазнюк Н.В.,
доцент кафедри теорії держави та
права НАВС, кандидат юридичних
наук**

ОСОБЛИВОСТІ ТЕОРІЙ ПОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ.

Існує безліч різноманітних теорій, які по-різному пояснюють значення і характер змін у всій системі соціального життя людей, умови та причини виникнення держави. Різноманітність цих теорій обумовлена як складністю даної проблеми та пробілами знань, так і суттєвою різницею вихідних позицій авторів існуючих теорій, різницею їх світогляду, ідеології, соціально-політичних поглядів, різним розумінням самої сутності, призначення та долі держави. До того ж кожна епоха накладала свій відбиток на ці теорії, по-своєму розуміла і трактувала питання походження та ролі держави. [5, с. 204]

У гносеологічному плані наявність безлічі різних теорій походження держави демонструє відносний характер людської обізнаності, відсутність і неможливість абсолютних знань по даній проблематиці, яка була, залишається, і, ймовірно, завжди буде дискусійною.

Виявлення причин виникнення держави багато в чому залежить від того, який соціальний інститут тлумачить цю державність, її сутність та призначення.

Необхідність утворення держави здебільшого пов'язується з появою у суспільстві нерівності серед його членів, його диференціацією на певні соціальні верстви, зміною форми і характеру зв'язків між ними та суспільством, якісними змінами у суспільному виробництві, свідомості людей тощо.

Майже кожна з наведених причин відображає свій підхід до питань про виникнення держави – класовий, договірний, насильницький та ін.

Поява держави в кожному окремому суспільстві зумовлена своєрідним "набором" цих причин, у свою чергу залежних від особливостей попереднього стану суспільства та його подальшого розвитку. Крім того, виникнення і формування держави є суспільним процесом, який має свою історію та відповідні стадії, етапи становлення. [2, с.32]

То яка ж із теорій є істинною, а які хибними? Відповідь на це запитання думаємо криється в наступному.

Необхідно констатувати, що процес утворення держави не є одномоментним процесом. Люди не можуть, вставши зранку, заявити, що вони будуть жити в державі. Держава виникає поступово і не раніше того, коли будуть створенні для неї передумови.

Однією з таких передумов являється створення для неї матеріальної основи. Суспільство повинне накопичити певний надлишок продукту, який дозволить звільнити від безпосередньої участі в матеріальному виробництві деяку групу людей, даючи їм можливість займатися лише управлінням. Різні народи приходять до державності в різний час: одні раніше, інші пізніше, оскільки не у всіх однаково створюється матеріальна база для утворення держави. [1, с.45]

Вважаємо, що важливою передумовою створення держави являються економічні чинники. Але не лише вони були вирішальними в процесі переходу суспільства до держави. Людина – істота суспільна, а тому вона мусить мати справу, займаючись виробничою діяльністю, не лише із засобами виробництва, але й волею-неволею вступати у відносини із одноплемінниками. Можливо уявити, що пахарям, ремісникам, скотарям чи торговцям, чітко або на підсвідомому рівні, але прийшло розуміння того, що їм потрібні безпечні умови для праці. А так як органи управління первіснообщинного суспільства не могли з цим упоратися, то поступово їм на заміну почали формуватися органи державної влади, котрі взяли на себе безпеку людей в середині людського суспільства, включаючи врегулювання спірних взаємовідносин із одноплемінниками. Створювалися судові органи, оскільки старійшини, які мали б піклуватися про інтереси свого роду, а не окремих сімей, які виділилися в якості самостійного економічного прошарку, більше не могла виступати в ролі безпринципного арбітра.

Окрім вирішення суперечок між людьми, виникає також й необхідність в існуванні стабільного порядку для гарантованого і стійкого здійснення виробництва. Але, оскільки, суспільно необхідної поведінки не можливо чекати від усіх членів суспільства, виникає необхідність силою примусити тих, хто діє на перекір з інтересами більшості, підкоритися встановленому порядку. Одним словом, мова йде про «легалізований примус», застосовуваний на благо суспільства. І з цією роллю, знову ж таки, попередні органи управління поряд із надміру розвиненими економічними зв'язками, які виходили за межі племені, впоратися не могли. [4, с.25]

Отже, і додається необхідність регулювання відносин із сусідніми спілками людей. В ті далекі часи конфлікти між племенами, союзами племен вирішувалися зазвичай у формі військового протистояння. Війна, окрім постійного збагачення за рахунок полонених, скотини, території, придатної для землеробства, слугувала і для захисту власних інтересів племен. Військові ватажки, оточені невеликою кількістю дружинників, не здатні були організувати широкомасштабні військові напади (широку оборону). Їх місце повинні були посісти інші структури. В свою чергу військові міроприємства сприяли об'єднанню родинних племен у єдиний народ. Давно підмічено, що ідея зовнішньої загрози сприяє інтеграції та згуртованості суспільства, одночасно зміцнюється влада як засіб ефективної боротьби із зовнішньою загрозою. Отже, війни також ініціювали процеси становлення державного устрою.

Як бачимо, для виникнення держави необхідно багато передумов. Причому їхня роль в різних народів неоднакова.

Скажімо, на думку мислителів, прихильників договірної теорії походження держави, – люди були вимушені укласти договір «всіх зі всіма» заради загальної вигоди. Вони відмовилися від частини своїх прав заради спокою та стабільності; обмеживши себе в правах, вони ввели заборону робити те, що згубно для життя. Таким чином був укладений договір всіх зі всіма, який дозволив встановити мир. Д.Дідро про такий договір писав: "Люди швидко здогадалися, що коли вони будуть продовжувати користуватися своєю свободою, своєю незалежністю і невпинно віддаватися своїм пристрастям, то стан кожної окремої людини стане більш нещасним, ніж якби вона проживала окремо; вони зрозуміли, що кожній людині потрібно поступитися частиною своєї природної незалежності та підкоритися волі, яка б являла собою волю всього суспільства і була б, так би мовити, загальним центром та пунктом єднання всіх свобод та всіх їхніх сил". Але кому ж люди віддали частину своїх прав? Відмовившись бути єдиним гарантом своїх природних прав, люди передали цю частину своїх прав державі, яка тепер набула право видавати закони, забезпеченні санкціями, та застосовувати заходи примусу для реалізації цих законів, а також відати відносинами з іншими державами. Таким чином, люди уклали суспільний договір з публічною владою, підкорившись загальній волі, яка являє собою волю всього суспільства і є загальним центром та пунктом єднання всіх їхніх бажань і всіх їхніх сил.

Зазначимо, що суспільний договір прихильниками договірної теорії розумівся не як історичний факт підписання усіма якого-небудь конкретного документу, який ліг в основу появи держави, а як стан суспільства, коли люди добровільно об'єдналися в державно-організаційну форму шляхом мовчазного визнання необхідності заснування деякого єдиного центра, що об'єднував би всіх. [1, с. 87-88]

Прихильники матеріалістичної теорії походження держави стверджують, що поява держави є наслідком тривалого, кілька вікового процесу, який поступово призвів до заміни однієї форми суспільного устрою іншою, тобто відбувся перехід від племінної організації до наступної стадії організації суспільства – держави. Але встановити межі цього переходу нелегко. На певному етапі плем'я, яке осіло на певній території, закріплює цю територію за собою і таким чином створює організацію державного типу. Вона має переважну більшість основних ознак держави: територію, населення, що постійно перебуває на цій території, та владу, яка в межах цієї території підпорядковує собі це населення. Саме в такому вигляді уявляється докласова держава. Але, якщо племінну бюрократію вважати соціальним класом, тоді зазначену організацію можна розглядати як класову державу.

Необхідно зазначити, що розвиток українського суспільства йшов шляхом поступового розкладу первісного ладу, виникнення феодальних відносин і формування класу феодалів – земельних власників – і класу залежних від феодалів селян. Разом із розшаруванням на класи виникає і боротьба між ними, яка призвела в кінцевому результаті до виникнення феодальної держави.[2, с.32-33]

Виникнення держави як результат війн, насильницького підкорення одними людьми інших – таке пояснення походження держави відстоюють прихильники теорії насильства, відкидаючи внутрішні соціально-економічні причини походження держави. Тобто, держава, згідно цієї теорії, не є підсумком внутрішнього розвитку суспільства, а нав'язана йому ззовні сила.[3,с.27] Саме «насильство» лежить і в основі виникнення приватної власності»[4,с.32], а всі державно-правові інститути, що існують в суспільстві, виводяться ними з голого насильства.

Все вище сказане свідчить про складність процесу переходу суспільства до державності. На нашу думку, кожна з теорій, по-своєму висвітлюючи один із аспектів багатогранного процесу формування держави, робить свій внесок для поглиблення його пізнання. А отже, стає зрозумілим те, що різні концепції виникнення і призначення держави доповнюють один одного і сприяють уявному відтворенню більш повної і вірогіднішої картини цього процесу.

Список використаних джерел:

1. Кашанина Т.В. Происхождение государства и права. – М, 1999.
2. Кельман М.С., Мурашин О.Г. Загальна теорія держави і права – К, 2006.
3. Коталейчук С.П. Теорія держави та права. – К, 2009.
4. Кравчук В.В. Теорія держави і права: Опорні конспекти – К, 2007.
5. Нерсисянц В.С. Общая теория права и государства – М., 2000.
6. Хропанюк В.Н. Теория государства и права. – М, 1996.

Балашова ІринаОлександрівна
курсант2курсуННІФПСКМ
НАВС

Науковий керівник:
Тихомиров Д.О. старший викладач
кафедри теорії держави та права
НАВС, кандидат юридичних наук
ОСОБЛИВОСТІЗДІЙСНЕННЯ
ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ В
УКРАЇНІ

Для правової демократичної держави визнання та практичне здійснення прав і свобод людини та громадянина, гарантування їх захисту — є однією з пріоритетних функцій. Правоохоронна функція є провідною у системі внутрішніх функцій держави і передбачає гарантований захист прав і свобод громадян через встановлення ефективного правового порядку, забезпечення законності, захист національної безпеки[1].

Аналіз чинного законодавства свідчить, що в питаннях правової регламентації діяльності правоохоронних органів існує чимало прогалин, неточностей, суперечностей, які породжують багато проблем теоретичного і практичного характеру. Однією з таких проблем є проблема визначення поняття "правоохоронні органи". У Конституції України цей термін вживається лише раз, тільки в ч. 3 ст. 17. Проблемою є й відсутність законодавчого визначення ознак, за якими той чи інший орган можна віднести до правоохоронних[2].

У правовій конституційній державі правоохоронна та правозахисна діяльність є дуже близькими за змістом і значенням. Здійснення правоохоронної діяльності, суб'єктом якої є держава, передбачає застосування сили та примусу. Здійснення правозахисної діяльності, суб'єктом якої є як державні, так і недержавні організації, не вимагає застосування примусу[6].

В Україні правозахисну функцію, крім органів державної влади, також виконують інституції громадянського суспільства (громадські організації та рухи, ЗМІ та ін.), здійснюючи її «замість» або,